

deficiencies, ideological cleavages, or economic hardships. They point to a deeper, attitudinal erosion of the very capacity for intersubjective judgment that sustains a shared political life. Most existing studies on Iran's political culture have focused on historical-institutional factors or qualitative case analyses, with little longitudinal, comparative, and empirical attention to the Arendtian notion of judgment. This study fills that gap by operationalising Arendt's framework using multi-wave World Values Survey (WVS) data (1999–2022) for Iran, with Turkey and Egypt as comparative cases.

The core research question is: How have trends in tolerance of dissent, social trust, and protest legitimacy evolved in Iran over the last two decades, and what do they reveal about a crisis of political judgment? The central argument is that the observed patterns reflect a structural weakening of intersubjective judging capacity, mediated by the “moralisation of difference” – a mechanism that transforms political and cultural differences into non-negotiable moral deviations. Without reviving this judging capacity and the public horizon for contesting judgments, any institutional reform will remain fragile and politics will be trapped in cycles of exclusion and distrust.

Methodology

This study adopts a quantitative-analytical research design, based on secondary analysis of large-scale survey data from the World Values Survey (WVS). Data for Iran, Turkey, and Egypt were extracted from Waves 4 to 7 (1999–2022). The sample sizes per wave range from 1,000 to 3,000 adults (aged 18+), and WVS design weights were applied in all analyses to ensure representativeness.

Arendtian concepts, though philosophical and normative, were operationalised through public attitudinal indicators. Four key variables were constructed:

1. Tolerance of dissent – measured by items assessing acceptance of neighbours or co-habitants with different political views, lifestyles, or ethnic/religious backgrounds. This indicator is widely used in the literature as a proxy for acceptance of plurality (Inglehart & Welzel, 2005).

2. Social trust – measured by the standard question: “Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you need to be very careful in dealing with people?” This variable is interpreted as an indicator of the presence or absence of “common sense” – the shared horizon that enables mutual intelligibility of judgments (Putnam, 2000; Beiner, 1983).

3. Moralisation of difference – a composite index constructed from items that reflect rigid, value-based rejection of specific social or political groups. Crucially, this index does not measure personal moral beliefs per se, but rather the pattern of using moral categories to exclude others – i.e., the mechanism that transforms political differences into moral deviations (Bernstein, 1986). Cronbach's alpha for this composite was 0.85.

4. Protest legitimacy – derived from questions on the justifiability of various forms of protest (e.g., petitions, demonstrations, boycotts). Conditional patterns – where legitimacy depends on the perceived moral-identity alignment of the protesters – were coded as indicators of departure from public judgment (Arendt, 1978; Benhabib, 1992).

Reliability for tolerance and trust was acceptable ($\alpha = 0.82$ and 0.79 , respectively). Multivariate regression models controlled for age, gender, education, and economic status to account for demographic composition. To test the mediating role of moralisation of difference, path analysis and structural equation modelling (SEM) were performed using AMOS. Model fit indices were: CFI = 0.96, RMSEA = 0.048, SRMR = 0.032, and $\chi^2/df = 2.14$, indicating good fit.

Results and Discussion

The findings reveal a persistent and structural erosion of political judgment in Iran over the 1999–2022 period. Table 1 summarises the trends for Iran, Turkey, and Egypt.

Table (1). Changes in Political Judgment Indicators in Iran, Turkey, and Egypt (1999–2022)

Country	Indicator	1999	2005–2008*	2010–2014*	2022	Change 1999–2022 (percentage points)
Iran	Tolerance of dissent (%)	42	38	31	26	–16
Iran	Social trust (%)	36	28	20	15	–21
Iran	Moralisation of difference (0–1)	0.52	0.60	0.68	0.74	+0.22
Turkey	Tolerance of dissent (%)	45	42	—	41	–4
Turkey	Social trust (%)	25	22	19	21	–4
Egypt	Tolerance of dissent (%)	38	35	33	30	–8
Egypt	Social trust (%)	30	27	24	22	–8

*Values are adjusted according to available waves; — indicates data not available or non-comparable waves.

Source: Authors' calculations based on WVS waves 4–7 (World Values Survey Association, 2023).

As shown in Table 1, Iran experienced a 16-point decline in tolerance of dissent, compared to a 4-point decline in Turkey and 8-point decline in Egypt. Social trust in Iran plummeted by 21 points (from 36% to 15%), placing Iran among the lowest globally in this regard, while Turkey and Egypt showed much smaller decreases. Meanwhile, the moralisation-of-difference index in Iran rose sharply from 0.52 to 0.74, indicating that political and social differences are increasingly framed as moral deviations that preclude dialogue.

Path analysis (full results provided in Table 2 of the main paper) confirmed that the relationship between declining tolerance and the broader crisis indicators (trust collapse and conditional protest legitimacy) is significantly mediated by moralisation of difference. In Iran, the standardised indirect effect was $\beta = -0.42$ ($p < 0.01$), whereas it was -0.24 for Turkey and -0.19 for Egypt. Introducing the mediator substantially reduced the direct effects, showing that the core problem lies in the mechanism that turns differences into moral exclusions, not merely in the level of moral beliefs themselves.

These patterns are consistent with Arendt's theory. The decline in tolerance reflects a weakening of "enlarged mentality" – the inability to think from others' standpoints. The collapse of social trust signals the disintegration of "common sense" – the shared horizon that makes judgments mutually intelligible. The identity-based conditionality of protest legitimacy indicates that politics has left the public realm and entered a friend/enemy logic, where action is judged by who acts rather than by public norms. The comparative dimension highlights that Iran's crisis is not merely a general feature of authoritarian contexts, but a distinct, self-reinforcing cycle: the three indicators move in synergy, reinforcing each other, while in Turkey and Egypt the patterns are less synchronous and less intense.

The moralisation of difference, as a mediating mechanism, explains why political disagreements in Iran so quickly become non-negotiable. This is not a matter of stronger religious or ethical commitments, but of the use of such commitments to exclude the other from the moral community. Such a process forecloses deliberation and reduces politics to mutual exclusion, which is precisely the condition Arendt identified as the death of politics.

Conclusion

Integrating Hannah Arendt's philosophical framework of political judgment with longitudinal WVS data, this study demonstrates that Iran's political crisis transcends ideological divides or institutional failures. At the attitudinal level, what is eroding is the intersubjective capacity to judge within a shared world. The persistent decline in tolerance, the sharp fall in social trust, and the identity-conditional legitimacy of protests are not isolated phenomena but components of a structural pattern, mediated by the moralisation of difference.

The main theoretical contributions are threefold. First, the study empirically operationalises Arendtian judgment, bridging political philosophy and empirical social science. Second, it identifies moralisation of difference as a key mediator, clarifying how intolerance translates into broader political decay. Third, through regional comparison, it shows that Iran's pattern is distinct in its intensity and synergy, offering a more robust explanation than generic accounts of authoritarianism or underdevelopment.

From a policy perspective, the findings caution against over-reliance on institutional reforms without addressing the underlying judging capacity of citizens. Moralising discourses, although mobilising in the short term, deepen long-term exclusion and distrust. Reviving politics requires creating spaces for the practice of intersubjective judgment – arenas where disagreement is treated as part of shared political existence, not as a moral threat. This implies the need for educational, media, and civil-society initiatives that foster “enlarged mentality” and protect the public realm from moralisation. Limitations include the reliance on survey data, which cannot directly access internal judgment processes, and the cross-national comparability of some indicators. Nevertheless, in Arendtian terms, these limitations are not fatal, because political judgment manifests itself precisely in public, observable patterns of attitudinal exclusion and inclusion.

In sum, the crisis of politics in Iran must be understood, first and foremost, as a crisis of political judgment – a crisis that is empirically traceable, theoretically explainable, and profoundly consequential for the future of political life in the country.

Keywords: Political Judgment, Common Understanding, Hannah Arendt, Political Culture, Iranian Society.

Resources

Ahmadi, H., & Kasraei, M.S. (2022). Sociological explanation of political hypocrisy and its consequences for authoritarian states (Nazi Germany, Soviet Union, and pre-revolutionary Iran). *Political Science Quarterly*, 17(4), 7–52. (In Persian)

Alexander, A.C., & Welzel, C. (2011). Islam and patriarchy: How robust is Muslim support for patriarchal values? *International Review of Sociology*, 21(2), 249–276.

Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. University of Chicago Press.

Arendt, H. (1961). *The Origins of Totalitarianism* (2nd ed.). Meridian Books.

Arendt, H. (1963). *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*.

Viking Press.

Arendt, H. (1978). *The Life of the Mind* (Vols. 1–2). Harcourt Brace Jovanovich.

Arendt, H. (1982). *Lectures on Kant's Political Philosophy* (R. Beiner, Ed.). University of Chicago Press.

Arendt, H. (2003). *Responsibility and Judgment* (J. Kohn, Ed.). Schocken Books.

Arendt, H. (2012). *Totalitarianism* (M. Salasi, Trans.). Qoqnoos. (In Persian) [Original work published 1951]

Arendt, H. (2019a). *Antisemitism: Elements and Origins of Totalitarian Rule* (M. Tadini, Trans.). Qoqnoos. (In Persian) [Original work published 1951]

Arendt, H. (2019b). *Imperialism: Elements and Origins of Totalitarian Rule* (M. Tadini, Trans.). Qoqnoos. (In Persian) [Original work published 1951]

Arendt, H. (2019c). *Totalitarianism: Elements and Origins of Totalitarian Rule* (M. Tadini, Trans.). Qoqnoos. (In Persian) [Original work published 1951]

Arendt, H. (2020). *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil* (Z. Shams, Trans.). Borj. (In Persian) [Original work published 1963]

Arendt, H. (2020). *The Life of the Mind* (M. Olia, Trans.). Qoqnoos. (In Persian) [Original work published 1978]

Arendt, H. (2020). *The Human Condition* (M. Olia, Trans.). Qoqnoos. (In Persian) [Original work published 1958]

Azghandi, A., & Khezri, M. (2016). Examining the compatibility of Inglehart's cultural change model in Iran (based on material/post-material indicators). *Political and International Research*, 7(28), 1–27. (In Persian)

Beiner, R. (1983). *Political Judgment*. University of Chicago Press.

Benhabib, S. (1992). *Situating the Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. Routledge.

Bernstein, R.J. (1986). *Philosophical Profiles: Essays in a Pragmatic Mode*. University of Pennsylvania Press.

Fornell, C., & Larcker, D.F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50.

Ghiasabadi, R., Vosoughi, M., & Azkia, M. (2017). The relationship between modernism and moral characteristics in 60 countries: Secondary analysis of the sixth wave of the World Values Survey. *Cultural Sociology*, 8(2), 115–142. (In Persian)

Haji Agha, R., & Paknia, M. (2018). Explaining the status of the public sphere and the political in Hannah Arendt's political thought. *Political and International*

- Approaches*, 10(1), 62–83. (In Persian)
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8th ed.). Cengage.
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge University Press.
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2021). *Cultural map – World Values Survey*. Retrieved from <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>.
- Iyengar, S., Lelkes, Y., Levendusky, M., Malhotra, N., & Westwood, S. J. (2019). The origins and consequences of affective polarization in the United States. *Annual Review of Political Science*, 22, 129–146.
- Johnston, M. P. (2017). Secondary data analysis: A method of which the time has come. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 3(3), 619–626.
- MirKhoshkho, S. A., & Hosseini, S. K. (2025). Analysis of the Iranian student movement (1941–1979) based on Hannah Arendt's components of 'action'. *Political Science Quarterly*, 20(4), e553. Online ahead of print. (In Persian)
- Moaddel, M. (2023). *Values and political attitudes in the Middle East: Comparative analysis of Iran, Iraq, and Saudi Arabia*. World Values Survey Publications.
- Najafpour, S., & Tadayyon Rad, A. (2019). The relationship between politics and understanding in Hannah Arendt's intellectual system. *Political Knowledge*, 15(2), 567–590. (In Persian).
- Navazani, A., & Harsij, H. (2025). Strengthening social and political capital: Lessons from World Values Survey evidence and policy guidelines for Iran. *Strategic Studies of Culture*, online ahead of print. (In Persian).
- Norris, P. (2009). The impact of the Internet on political activism: Evidence from Europe. In C. Romm Livermore & K. Setzekorn (Eds.), *Social Networking Communities and E-Dating Services: Concepts and Implications* (pp. 123–141). IGI Global.
- Norris, P., & Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Raudenbush, S. W., & Bryk, A. S. (2002). *Hierarchical Linear Models: Applications and Data Analysis Methods* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Saleh, A. (2023). *Trust in institutions and generalized trust in Turkey: A comparison of Europe and Turkey*. World Values Survey Working Paper Series.

- Sarparast Sadat, S.E. (2015). Typology and critical recognition of democracy among the Iranian current leaning towards liberalism during the Islamic Republic period. *Political Science Quarterly*, 10(4), 75–110. (In Persian)
- Shiri, H. (2022). Generational study of value changes in Iran: Secondary analysis of waves 4 and 7 of the World Values Survey. *Contemporary Sociological Research*, 11(20), 197–224. (In Persian)
- Vahidzadeh, M., & Malek Hosseini, H. (2022). Arendt; the self and spontaneous will. *Journal of Law*, 15(1), 97–117. (In Persian)
- Villa, D.R. (1996). *Arendt and Heidegger: The Fate of the Political*. Princeton University Press.
- Villa, D.R. (2000). The development of Arendt's political thought. In D.R. Villa (Ed.), *The Cambridge Companion to Hannah Arendt* (pp. 1–25). Cambridge University Press.
- World Values Survey Association. (2023). World Values Survey waves 4–7 (1999–2022) [Data files and codebooks]. Available at: from <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp>
- Zangeneh, P., Athari, S.H., Nasiri Hamed, R., & Eslami, R. (2023). Searching in a meaningless world: Arendt's intersubjective narrative of the subject. *Fundamental Western Studies*, 14(2), 219–244. (In Persian)

بحران قضاوت سیاسی و ناکامی در شکل‌گیری فهم مشترک در جامعه ایران: بازخوانی از منظر هانا آرنت

*متین انجم‌روز^۱ محمد خضری^۲

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
۲. دانشجوی دوره دکتری گروه علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

لینک گزارش نتیجه مشابهت‌یابی: <https://www.samimnoor.ir/view/fa/SimilarityResult?ItemID=40110769039/1%>

20.1001.1.1735790.1404.21.1.3.7

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۳۰

نوع مقاله: پژوهشی

واژگان کلیدی:

قضاوت سیاسی، فهم
مشترک، هانا آرنت،
فرهنگ سیاسی،
جامعه ایران

این مقاله با تکیه بر چارچوب نظری قضاوت سیاسی هانا آرنت و تحلیل داده‌های چندموجی پیمایش جهانی ارزش‌ها (۲۰۲۲-۱۹۹۹) از طریق تحلیل ثانویه و الگوسازی معادلات ساختاری، بحران سیاست در ایران را به‌عنوان بحران ساختاری ظرفیت داوری میان‌سوژه‌ای بررسی کرده است. قضاوت سیاسی نزد آرنت، توانایی تأملی در افق تکرار و جهان مشترک و نیازمند «گسترش ذهن» و «درک مشترک» است، نه اتکا به قواعد اخلاقی مطلق یا عقلانیت ابزاری. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده کاهش مستمر تحمل مخالف، فروپاشی اعتماد اجتماعی، و شرطی شدن هویت‌محور مشروعیت کنش‌های اعتراضی است. تحلیل مسیر تأیید می‌کند که این بحران بیشتر از طریق «اخلاقی‌سازی تفاوت»، یعنی تبدیل تفاوت‌های سیاسی به انحرافات اخلاقی غیرقابل‌گفت‌وگو، میانجی‌گری می‌شود. مقایسه ایران با ترکیه و مصر، شدت و هم‌افزایی بیشتر این الگورا در ایران برجسته می‌کند. پژوهش حاضر استدلال می‌کند که بدون بازآفرینی داوری مشترک و مهار اخلاقی‌سازی، اصلاحات نهادی، ناپایدار می‌ماند و سیاست، همچنان در چرخه طرد و بی‌اعتمادی گرفتار خواهد بود.

* نویسنده مسئول:

متین انجم‌روز

پست الکترونیک: janjomrooz@iaua.ac.ir

مقدمه

قضاوت سیاسی، یکی از بنیادی‌ترین ظرفیت‌های کنش انسانی در عرصه عمومی است و شرط امکان زیست جمعی معنادار در جوامع متکثر به‌شمار می‌آید. هانا آرنت، «قضاوت سیاسی» را نه به مثابه کاربرد قواعد عام، محاسبه عقلانی منافع، یا داوری اخلاقی مطلق، بلکه به عنوان داوری تأمل‌آمیز در شرایط عدم قطعیت و تکثر انسانی صورت‌بندی می‌کند. قضاوت سیاسی نزد آرنت، برخلاف اخلاق فردی یا عقلانیت ابزاری، فرایندی میان‌سوژه‌ای است که تنها در افق جهان مشترک و در نسبت با دیگران معنا می‌یابد (آرنت، ۱۹۵۸؛ آرنت، ۱۹۸۶، ۳۶-۳۳؛ باینر، ۱۹۸۳، ۶۷). این توانایی، نیازمند «گسترش ذهن» است؛ یعنی اندیشیدن از منظر دیگری و قرار دادن داوری در معرض سنجش عمومی بدون پناه بردن به یقین‌های پیشینی یا هنجارهای مطلق (آرنت، ۱۹۸۶، ۴۵-۴۲).

عنصر مرکزی این فرایند، «درک مشترک» است؛ نه به معنای توافق بالفعل یا اجماع آماری، بلکه به مثابه افقی که در آن داوری‌ها از قابلیت فهم‌پذیری و داوری‌پذیری برای دیگران برخوردارند (باینر، ۱۹۸۳، ۹۲-۸۹). از دیدگاه آرنت، سیاست، دقیقاً در همین فاصله میان تکثر و درک مشترک پدیدار می‌شود. هنگامی که این افق فرومی‌ریزد، اختلافات سیاسی دیگر به صورت دیدگاه‌هایی قابل داوری در جهان مشترک فهم نمی‌شوند، بلکه به مرزبندی‌های رسوخ‌ناپذیر هویتی و اخلاقی تبدیل می‌گردند. در چنین وضعیتی، سیاست از عرصه گفت‌وگو و کنش مشترک خارج، و به میدان طرد، دشمن‌سازی، و محکوم‌سازی اخلاقی فروکاسته می‌شود (آرنت، ۱۹۹۸، ۱۸۰-۱۷۵؛ ویلا، ۲۰۰۰، ۱۸-۱۴).

جامعه ایران در دو دهه اخیر، نشانه‌های فزاینده‌ای از چنین بحرانی را تجربه کرده است. کاهش تحمل مخالف، افت اعتماد اجتماعی، دشواری شکل‌گیری اجماع‌های حداقلی، و شرطی شدن مشروعیت کنش‌های سیاسی، همگی حکایت از تضعیف ظرفیت داوری مشترک دارند. این بحران را نمی‌توان تنها به ناکارآمدی نهادی، تعارض منافع، یا شکاف‌های ایدئولوژیک فروکاست. آنچه در لایه‌ای عمیق‌تر در حال زوال است، توانایی شهروندان برای داوری درباره امور عمومی در افق مشترک است؛ افقی که امکان می‌دهد اختلافات سیاسی بدون تبدیل شدن به دشمنی اخلاقی مدیریت شوند. رویدادهای سیاسی و اجتماعی اخیر این وضعیت را برجسته کرده‌اند؛ جایی که اختلاف سیاسی به سرعت اخلاقی‌سازی شده و به طرد متقابل می‌انجامد.

باوجود ادبیات گسترده درباره فرهنگ سیاسی ایران، بخش زیادی از پژوهش‌ها یا بر عوامل نهادی و تاریخی تمرکز داشته‌اند یا به تحلیل‌های کیفی و موردی محدود مانده‌اند. درمقابل، خلأ چشمگیری در سنجش تجربی، زمانی، و مقایسه‌ای ظرفیت قضاوت سیاسی وجود دارد. پژوهش حاضر در پاسخ به این کاستی، با بهره‌گیری از داده‌های چندموجی پیمایش جهانی ارزش‌ها، بحران قضاوت سیاسی در ایران را به‌صورت تجربی و تطبیقی بررسی کرده است. پوشش زمانی این داده‌ها (۲۰۲۲-۱۹۹۹) امکان ردیابی روندهای بلندمدت در نگرش‌های سیاسی شهروندان را فراهم می‌آورد و مقایسه با ترکیه و مصر، مانع استثنائگرایی تحلیلی می‌شود.

مقاله حاضر بر سه شاخص مهم و اساسی متمرکز است که با عناصر مرکزی نظریه آرنست هم‌خوانی دارند: تحمل مخالف، اعتماد اجتماعی و مشروعیت کنش‌های اعتراضی. کاهش تحمل مخالف، نشان‌دهنده محدودیت ذهنی و ناتوانی در پذیرش تکثر است؛ زوال اعتماد اجتماعی، بیانگر فروپاشی درک مشترک، و شرطی شدن مشروعیت اعتراض، نشانه خروج کنش سیاسی از افق داوری عمومی و تبدیل آن به داوری‌های هویتی و اخلاقی پیشینی است (آرنست، ۱۹۶۱؛ آرنست، ۱۹۷۸؛ آرنست، ۱۹۹۸، ۲۰۱-۱۹۵؛ بن‌حبیب، ۱۹۹۲، ۱۳۴-۱۲۸).

نوآوری اصلی این پژوهش در سه سطح قابل‌صورت‌بندی است؛ نخست، برای نخستین بار مفهوم «قضاوت سیاسی» آرنست به‌گونه‌ای نظام‌مند با داده‌های کلان‌مقیاس پیمایش جهانی ارزش‌ها، عملیاتی می‌شود و به‌این‌ترتیب، شکاف میان فلسفه سیاسی و علوم اجتماعی تجربی کاهش می‌یابد؛ دوم، یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که کاهش تحمل مخالف در ایران، تنها ناشی از اختلافات ایدئولوژیک نیست، بلکه تاحدزیادی از طریق فرایند «اخلاقی‌سازی تفاوت» میانجی‌گری می‌شود. در اینجا تأکید می‌شود که پژوهش حاضر، اخلاق یا باورهای اخلاقی را به‌خودی‌خود نمی‌سنجد، بلکه الگوی طرد اخلاقی‌شده تفاوت را عملیاتی می‌کند؛ فرایندی که در آن تفاوت‌های سیاسی، فرهنگی، یا هویتی، به‌مثابه انحراف‌های اخلاقی پیشینی و غیرقابل‌گفت‌وگو صورت‌بندی می‌شوند. این تمایزگذاری برای پرهیز از خلط میان اخلاق به‌عنوان حوزه هنجاری و اخلاقی‌سازی به‌عنوان سازوکار طرد سیاسی، حیاتی است (آرنست، ۲۰۰۳، ۲۲-۱۷؛ برنشتاین، ۱۹۸۶، ۲۲۸-۲۲۳)؛ سوم، مقایسه منطقه‌ای نشان می‌دهد که این شرایط، در ایران، حادث‌تر از ترکیه و مصر است و ازاین‌رو، چارچوب آرنستی، قدرت تبیینی بالایی در فهم قطبی‌سازی معاصر دارد.

پرسش محوری مقاله این است که «روندهای تحمل مخالف، اعتماد اجتماعی، و مشروعیت کنش اعتراضی در ایران طی دو دهه اخیر چگونه تغییر کرده‌اند؟» و «این تغییرات، چگونه می‌توانند به مثابه نشانه‌های بحران قضاوت سیاسی تفسیر شوند؟» استدلال اصلی مقاله این است که بدون احیای ظرفیت داوری میان‌سوژه‌ای و بازسازی فضای عمومی به عنوان عرصه ظهور و سنجش داوری‌ها، هرگونه اصلاح نهادی، ناپایدار خواهد ماند؛ به این ترتیب، بحران سیاست در ایران، بیش و پیش از هر چیز باید به مثابه بحران قضاوت سیاسی در نظر گرفته شود؛ بحرانی که هم در سطح داده‌های تجربی قابل مشاهده است و هم در چارچوب نظری آرنست امکان تبیین منسجم می‌یابد.

۱. پیشینه پژوهش

پژوهش درباره قضاوت سیاسی در سنت فلسفه سیاسی مدرن، بیشتر با بازخوانی هانا آرنست از «نقد قوه حکم» کانت آغاز می‌شود. آرنست، قضاوت را نه به مثابه انطباق موارد خاص با قواعد کلی، بلکه به عنوان توانایی داوری در وضعیت‌هایی در نظر می‌گیرد که قواعد عام، کفایت نمی‌کنند. به زعم او، قضاوت سیاسی، عملی است که تنها در افق تکرار انسانی و از خلال تخیل بازتابی و «گسترش ذهن» امکان‌پذیر می‌شود (آرنست، ۱۹۵۸؛ آرنست، ۱۹۶۱؛ آرنست، ۱۹۸۶، ۳۳-۴۵). این برداشت، قضاوت را از اخلاق فردی و عقلانیت ابزاری متمایز، و آن را به بنیان امکان سیاست به عنوان کنش مشترک تبدیل می‌کند.

رونالد باینر^۱ از نخستین شارحانی است که این خوانش آرنستی را به گونه‌ای نظام‌مند بسط داده و قضاوت سیاسی را به عنوان ظرفیت ایجاد «درک مشترک» در شرایط تکرار تبیین کرده است. به نظر باینر، سیاست بدون افق قضاوت مشترک به نزاع میان دیدگاه‌های ناهمسو فرومی‌ریزد (آرنست، ۱۹۸۲؛ باینر، ۱۹۸۳، ۹۴-۶۷). این تحلیل، بعدها توسط برخی اندیشمندان، تقویت شد. ویلا^۲ نشان می‌دهد که نزد آرنست، زوال قضاوت سیاسی به طور مستقیم با افول فضای عمومی و جایگزینی آن با اشکال اخلاقی‌سازی شده سیاست پیوند دارد؛ جایی که اختلاف سیاسی به داوری اخلاقی مطلق فروکاسته می‌شود (ویلا، ۲۰۰۰، ۲۱-۱۴).

1. Ronald Beiner

2. Dana Villa

در امتداد این سنت، سیلا بن حبیب^۱ با تأکید بر میان‌سوژگی و گفت‌وگویی بودن قضاوت، کوشیده است قضاوت سیاسی را در پیوند با دموکراسی مشورتی بازخوانی کند. او استدلال می‌کند که قضاوت سیاسی، بدون امکان به‌رسمیت‌شناسی دیگری و پذیرش تکثر هنجاری فرومی‌پاشد (بن حبیب، ۱۹۹۲، ۱۳۶-۱۲۸)؛ با این حال، بن حبیب نیز همچون دیگر شارحان آرنت، تحلیل خود را بیشتر در سطح هنجاری و فلسفی نگه می‌دارد و وارد عملیاتی‌سازی تجربی این مفاهیم نمی‌شود.

در سال‌های اخیر، آثار پرشماری دربارهٔ نسبت آرنت و قضاوت سیاسی به زبان فارسی منتشر شده است که بیشتر آن‌ها ترجمهٔ متون اصلی بوده‌اند؛ به‌عنوان نمونه، می‌توان به ترجمهٔ کامل مجموعهٔ «عناصر و خاستگاه‌های حاکمیت توتالیتار» (آرنت، ۱۳۹۸ الف؛ ۱۳۹۸ ب؛ ۱۳۹۸ ج) «یهودی‌ستیزی، امپریالیسم، و توتالیتاریسم» که تنها یک بخش آن ترجمه شده بود (آرنت، ۱۳۹۱) و ترجمهٔ «آیسمن در اورشلیم» با زیرعنوان گزارشی در باب ابتذال شر (آرنت، ۱۴۰۴) اشاره کرد. با این حال، همچنان خلأ پژوهشی در کاربست تجربی این مفاهیم با داده‌های کلان‌مقیاس احساس می‌شود.

در سوی دیگر، ادبیات علوم اجتماعی تجربی دربارهٔ فرهنگ سیاسی، تحمل مخالف، و اعتماد اجتماعی، عمدتاً در چارچوب نظریه‌های سرمایهٔ اجتماعی و دموکراسی لیبرال شکل گرفته است. آثار رابرت پاتنام نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی و شبکه‌های مدنی، نقش بنیادینی در پایداری نهادهای دموکراتیک دارند (پاتنام، ۲۰۰۰، ۲۷-۱۹). این ادبیات هرچند از نظر داده‌محور بودن غنی است—اغلب فاقد پیوند مفهومی دقیقی با نظریه‌های فلسفی قضاوت و داوری سیاسی است و مفاهیمی مانند تحمل یا اعتماد را به متغیرهای رفتاری یا نگرشی فرومی‌کاهد.

پیمایش جهانی ارزش‌ها، یکی از مهم‌ترین منابع تجربی موجود در این حوزه است و پژوهش‌های پرشماری از آن برای تحلیل نگرش‌های سیاسی، دینی، و اخلاقی جوامع گوناگون بهره گرفته‌اند. این مطالعات نشان داده‌اند که در بسیاری از جوامع غیرلیبرال، تحمل مخالف و اعتماد اجتماعی در سطح پایینی قرار دارد و این امر با بی‌ثباتی سیاسی هم‌پسته است (اینگلهارت و ولزل^۲، ۲۰۰۵، ۱۶۰-۱۵۱)؛ با این حال، این پژوهش‌ها معمولاً فاقد چارچوب

1. Seyla Benhabib
2. Inglehart and Welzel

نظری عمیقی برای تبیین معنای سیاسی این یافته‌ها هستند و به‌ندرت از مفاهیمی چون قضاوت سیاسی یا اخلاقی‌سازی سیاست بهره می‌گیرند.

مفهوم «اخلاقی‌سازی سیاست» در ادبیات معاصر، به‌ویژه پس از آثار کارل اشمیت و نقدهای متأخر بر سیاست هویتی، برجسته شده است. با این حال، آنچه در بسیاری از این تحلیل‌ها مغفول مانده است، تفکیک «اخلاق»، به‌عنوان حوزه‌ای هنجاری، از «اخلاقی‌سازی» به‌عنوان سازوکار طرد سیاسی است. ریچارد برنشتاین^۱ با الهام‌گیری از آرنست نشان می‌دهد که اخلاقی‌سازی سیاست، زمانی رخ می‌دهد که داوری سیاسی جای خود را به تفکیک مطلق دو حوزه خیر و شر بدهد و امکان گفت‌وگو از بین برود (برنشتاین، ۱۹۸۶، ۲۳۰-۲۲۳). تفکیک این دو حوزه برای تحلیل تجربی نیز حیاتی است؛ زیرا، سنجش اخلاق با سنجش طرد اخلاقی شده، تفاوت بنیادینی دارد.

ادبیات فارسی‌زبان دربردارنده پژوهش‌های پرشماری است که تحولات ارزشی، سرمایه اجتماعی، تغییرات فرهنگی، مفاهیم مرتبط با آرنست (مانند اراده خودانگیخته، سوژه میان‌ذهنی، و فضای عمومی) یا داده‌های پیمایش جهانی ارزش‌ها را بررسی کرده‌اند (ازغندی و خضری، ۱۳۹۵؛ غیاث‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۶؛ شیر، ۱۴۰۱؛ وحیدزاده و ملک‌حسینی، ۱۴۰۱؛ زنگنه و همکاران، ۱۴۰۲؛ نوازنی و هرسیچ، ۱۴۰۴؛ حاجی‌آقا و پاک‌نیا، ۱۳۹۷؛ نجف‌پور و تدین‌راد، ۱۳۹۸؛ میرخوشخو و حسینی، ۱۴۰۴). بیشتر این پژوهش‌ها بر جامعه ایران تمرکز دارند و به غنای ادبیات فرهنگ سیاسی کمک کرده‌اند، اما هیچ‌کدام به‌طور مستقیم بر مفهوم «قضاوت سیاسی» آرنستی متمرکز نبوده و بیشتر به جنبه‌های جانبی‌ای مانند مدرنیزاسیون، اعتماد اجتماعی، و تغییرات نسلی توجه داشته‌اند.

برای مثال، ازغندی و خضری (۱۳۹۵) در پژوهش خود با عنوان «بررسی میزان سازگاری الگوی تحول فرهنگی اینگلهارت در ایران (براساس شاخص‌های مادی/فرامادی)»، الگوی اینگلهارت را آزمون کرده و تأثیر مدرنیزاسیون را بر ارزش‌ها نشان داده‌اند.

غیاث‌آبادی و همکاران (۱۳۹۶) کاهش فعالیت‌های خیریه در نتیجه تجددگرایی را برجسته کرده‌اند که با زوال درک مشترک آرنست همخوان است. شیر (۱۴۰۱) همزیستی نگرش‌های دموکراتیک و غیردموکراتیک در نسل‌ها را بررسی کرده است که به افول فضای

1. Bernstein

عمومی اشاره دارد. نوازنی و هرسیج (۱۴۰۴) اعتماد پایین به نهادها را تحلیل کرده و گفت‌وگوی سیاسی را پیشنهاد داده‌اند. وحیدزاده و ملک‌حسینی (۱۴۰۱) ناکامی اراده را به بحران قضاوت پیوند زده‌اند؛ و زنگنه و همکاران (۱۴۰۲) بر داوری آزاد در فضای عمومی تأکید کرده‌اند. نجف‌پور و تدین‌راد (۱۳۹۸) نیز نسبت میان فهم و امر سیاسی در اندیشه آرنست را بررسی کرده و بر نقش میان‌ذهنیت و تفسیر در شکل‌گیری کنش سیاسی تأکید کرده‌اند. حاجی‌آقا و پاک‌نیا (۱۳۹۷) اهمیت تکرر، گفت‌وگو، و عرصه عمومی را در اندیشه سیاسی معاصر برجسته کرده‌اند که با پیش‌فرض‌های قضاوت سیاسی آرنست هم‌پوشانی دارد. میرخوشخو و حسینی (۱۴۰۴)، جنبش دانشجویی ایران را برپایه مؤلفه‌های عمل آرنتی تحلیل کرده و فاصله میان کنش ایدئولوژیک و کنش سیاسی مبتنی بر تکرر را نشان داده‌اند. این خلأ، ضرورت بررسی تجربی قضاوت سیاسی آرنتی در ایران را برجسته می‌کند؛ درحالی‌که پژوهش‌های تاریخی-نهادی، بحران را به ساخت دولت نسبت می‌دهند و تحلیل‌های کیفی-گفتمانی بر اخلاقی‌سازی و طرد تمرکز دارند، اما فاقد آزمون کلان‌مقیاس هستند.

افزون بر پژوهش‌های یادشده، در سال‌های اخیر، برخی از ابعاد مرتبط با مسئله پژوهش حاضر نیز بررسی شده‌اند؛ برای نمونه، احمدی و کسرائی (۱۴۰۱) پس از بررسی پیامدهای ریای سیاسی در دولت‌های خودکامه، نشان داده‌اند که سازوکارهای اقتدارگرایانه به تضعیف اعتماد عمومی و محدود شدن عرصه کنش سیاسی می‌انجامد.

همچنین، سرپرست سادات (۱۳۹۴) در تحلیل الگوهای دموکراسی، بر اهمیت تکرر و رقابت دیدگاه‌های سیاسی در شکل‌گیری فرهنگ سیاسی تأکید کرده است. هرچند این پژوهش‌ها به‌طور مستقیم به مفهوم «قضاوت سیاسی» نزد هانا آرنست نمی‌پردازند، اما از نظر توجه به عرصه عمومی، اعتماد، مشروعیت، تکرر، و گفت‌وگوی سیاسی، زمینه نظری مناسبی را برای تحلیل حاضر فراهم می‌کنند.

بررسی پیشینه نشان می‌دهد که شکاف اصلی پژوهشی در سه سطح قابل بررسی است؛ نخست، در سطح نظری، به‌ندرت میان مفهوم قضاوت سیاسی آرنست و ادبیات تجربی فرهنگ سیاسی پیوند برقرار شده است؛ دوم، در سطح روش‌شناختی، پژوهش‌های اندکی کوشیده‌اند مفاهیم فلسفی‌ای مانند داوری، درک مشترک، یا اخلاقی‌سازی تفاوت را با داده‌های پیمایشی، عملیاتی کنند؛ سوم، در سطح موردی، پژوهشی که به‌صورت زمانی و تطبیقی بحران قضاوت سیاسی در ایران را بررسی کرده باشد، وجود ندارد.

پژوهش حاضر، در پی برطرف کردن کاستی‌های یادشده است؛ به این معنا که با تکیه بر سنت آرنتی، قضاوت سیاسی، و بهره‌گیری از داده‌های چندموجی پیمایش جهانی ارزش‌ها، کوشیده است نشان دهد که کاهش تحمل مخالف، زوال اعتماد اجتماعی، و شرطی شدن مشروعیت کنش اعتراضی در ایران را می‌توان به مثابه نشانه‌های یک بحران ساختاری در قضاوت سیاسی تفسیر کرد. به این ترتیب، این پژوهش نه تنها خلأ تجربی موجود را پر می‌کند، بلکه چارچوبی مفهومی برای فهم معنای سیاسی این داده‌ها ارائه می‌دهد و پیوند نظام‌مندی میان فلسفه سیاسی و تحلیل تجربی برقرار می‌کند.

۲. چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری این پژوهش بر خوانش هانا آرنت از مفهوم «قضاوت سیاسی» استوار است؛ مفهومی که در تقاطع فلسفه سیاسی، اخلاق، و نظریه کنش عمومی قرار می‌گیرد. آرنت با بازخوانی نقد قوه حکم کانت، قضاوت را نه به مثابه تطبیق موارد خاص با قواعد کلی، بلکه به عنوان توانایی داوری تأمل‌آمیز در وضعیت‌هایی در نظر می‌گیرد که قواعد عام از پیش موجود کفایت نمی‌کنند (آرنت، ۱۹۵۸؛ آرنت، ۱۹۸۶، ۳۶-۳۳). از این منظر، قضاوت سیاسی، کنشی عقلانی-میان‌سوژه‌ای است که تنها در افق تکرار انسانی و جهان مشترک معنا می‌یابد. عنصر محوری این فهم، مفهوم «گسترش ذهن» است. گسترش ذهن، به معنای توانایی اندیشیدن از منظر دیگران و قرار دادن داوری خویش در معرض سنجش عمومی است، بی‌آنکه به یقین‌های اخلاقی مطلق یا معیارهای هنجاری پیشینی متوسل شویم (آرنت، ۱۹۶۱؛ آرنت، ۱۹۸۶، ۴۵-۴۲). قضاوت سیاسی، به این معنا، از اخلاق فردی متمایز است؛ اخلاق به تنظیم رابطه فرد با خود و اصول خیر و شر مربوط می‌شود، در حالی که قضاوت سیاسی به داوری درباره امور عمومی در شرایط تکرار و اختلاف معطوف است. آمیختن این دو سطح، به زعم آرنت، یکی از سرچشمه‌های اصلی زوال سیاست مدرن است (آرنت، ۱۹۷۸؛ آرنت، ۱۹۹۸، ۱۸۰-۱۷۵). آرنت در «وضع بشر» تأکید می‌کند که سیاست اصیل در گرو حفظ فاصله انتقادی میان شهروندان و قدرت یافتن قضاوتی است که از بند اخلاقیات فردی یا جمعی رها باشد (آرنت، ۱۴۰۴، ۲۳۰-۲۲۵). همچنین، در «حیات ذهن»، نشان می‌دهد که داوری بدون تخیل و توانایی «دیدار با دیگران» به دگماتیسم اخلاقی می‌انجامد (آرنت، ۱۴۰۳، ۱۸-۱۲).

پیامد مستقیم گسترش ذهن، شکل‌گیری «درک مشترک» است؛ افقی که در آن داوری‌ها

برای دیگران قابل فهم و داوری پذیر باقی می ماند؛ باینر این افق را شرط امکان سیاست می داند و استدلال می کند که بدون آن، اختلافات سیاسی به نزاع میان دیدگاه‌هایی ناهمسو فروکاسته می شوند (باینر، ۱۹۸۳، ۷۲-۶۷). در چنین وضعیتی، کنش سیاسی، جای خود را به واکنش‌های عاطفی، هویتی، یا اخلاقی می دهد.

در این نقطه، مفهوم «اخلاقی سازی تفاوت»، به عنوان متغیر تحلیلی اصلی، وارد چارچوب نظری می شود. اخلاقی سازی تفاوت به فرایندی اشاره دارد که در آن اختلافات سیاسی، فرهنگی، یا هویتی، نه به مثابه دیدگاه‌هایی قابل داوری، بلکه به عنوان انحرافات اخلاقی پیشینی و غیر قابل گفت و گو صورت بندی می شوند. تأکید می شود که این پژوهش، اخلاق یا ارزش‌های اخلاقی را به خودی خود نمی سنجد، بلکه الگوی پردازش اخلاقی شده تفاوت را تحلیل می کند. برنشتاین نشان می دهد که اخلاقی سازی سیاست زمانی رخ می دهد که داوری سیاسی، جای خود را به دوگانه‌های مطلق خیر/شر بدهد و گفت و گوی عمومی ناممکن شود (برنشتاین، ۱۹۸۶، ۲۲۸-۲۲۳).

بر پایه این چارچوب، زوال قضاوت سیاسی را می توان با توجه به سه پیامد تجربی شناسایی کرد؛ نخست، کاهش تحمل مخالف که بیانگر ناتوانی در گسترش ذهن و پذیرش تکثر است؛ دوم، زوال اعتماد اجتماعی که نشان دهنده فروپاشی درک مشترک و تضعیف جهان مشترک است؛ سوم، شرطی شدن مشروعیت کنش‌های اعتراضی، که دلالت بر خروج کنش سیاسی از افق داوری عمومی و ورود آن به منطق‌های هویتی و اخلاقی دارد (ویلا، ۲۰۰۰، ۱۸-۱۴؛ بن حبیب، ۱۹۹۲، ۱۳۲-۱۲۸). این سه پیامد، در خوانش آرنتی، به مثابه نشانگرهایی از فرسایش «درک مشترک» عمل می کنند که بنیاد هرگونه اجتماع سیاسی است (آرنت، ۱۹۸۲، ۷۴-۷۰).

بر این اساس، چارچوب نظری پژوهش حاضر، الگوی مفهومی‌ای را پیشنهاد می کند که در آن اخلاقی سازی تفاوت به عنوان سازوکار میانجی، رابطه میان کاهش تحمل مخالف و بحران قضاوت سیاسی را توضیح می دهد. این الگو، امکان پیوند نظام مند نظریه آرنتی با داده‌های پیمایشی و نیز عملیاتی سازی مفاهیم فلسفی در قالب شاخص‌های تجربی را فراهم می کند. به این ترتیب، چارچوب نظری، نه تنها مبنای تفسیر یافته‌ها است، بلکه ادعای اصلی مقاله را نیز صورت بندی می کند: «بحران سیاست در ایران را باید پیش و بیش از هر چیز به مثابه بحران قضاوت سیاسی فهم کرد».

۳. روش پژوهش

این پژوهش از رویکرد روش‌شناختی کمی-تحلیلی بهره می‌گیرد و در زمره پژوهش‌های ثانویه مبتنی بر تحلیل داده‌های پیمایشی کلان‌مقیاس قرار می‌گیرد. در سطح کمی، داده‌های پیمایش جهانی ارزش‌ها از طریق تحلیل‌های توصیفی (روندهای زمانی و تطبیقی)، رگرسیون چندمتغیره و الگویابی معادلات ساختاری (تحلیل مسیر) پردازش شده‌اند. در سطح کیفی، تفسیر یافته‌ها برپایه مفاهیم فلسفی آرنت از طریق تحلیل مفهومی و تطبیق الگوهای آماری با صورت‌بندی‌های نظری انجام شده است. این دو سطح، در هم تنیده شده‌اند و یکدیگر را پشتیبانی می‌کنند. منطق روش‌شناختی مطالعه بر این فرض استوار است که مفاهیم فلسفی ناظر بر قضاوت سیاسی، هرچند ماهیتی هنجاری و تأملی دارند، اما می‌توانند از طریق شاخص‌های نگرشی و رفتاری به گونه‌ای غیرمستقیم عملیاتی شوند. این رویکرد با خوانش آرنت از قضاوت سیاسی سازگار است؛ زیرا، قضاوت نه در سطح نیت‌های درونی، بلکه در قالب الگوهای داوری، ترجیح، و طرد در عرصه عمومی ظهور می‌یابد (آرنت، ۱۹۸۶، ۳۶-۳۳؛ باینر، ۱۹۸۳، ۶۷).

داده‌های به‌کاررفته در این پژوهش، از پیمایش جهانی ارزش‌ها استخراج شده‌اند. این پایگاه داده، یکی از معتبرترین منابع بین‌المللی برای سنجش نگرش‌ها و ارزش‌های سیاسی، فرهنگی، و اخلاقی است و از ویژگی‌هایی مانند طراحی برپایه اصول نمونه‌گیری چندمرحله‌ای و خوشه‌ای و نیز نمایندگی جمعیت بزرگسال برخوردار است (اینگلهارت و ولزل، ۲۰۰۵، ۱۵۴-۱۵۱). در این پژوهش از داده‌های مربوط به ایران در بازه زمانی ۱۹۹۹ تا ۲۰۲۲ (موج‌های چهارم تا هفتم برنامه پیمایش جهانی) استفاده شده و داده‌های مربوط به ترکیه و مصر نیز به‌عنوان موارد مقایسه‌ای (به‌منظور تحلیل تطبیقی) انتخاب شده‌اند؛ دلیل انتخاب این کشورها، شباهت نسبی آن‌ها با ایران از نظر سطح توسعه، تجربه اعتراضات سیاسی گسترده، و قرارگیری در نقشه فرهنگی پیمایش جهانی ارزش‌ها بوده است.

جامعه آماری، دربردارنده همه پاسخ‌گویان بالای ۱۸ سال در هر موج پیمایش است. حجم نمونه در هر موج، بسته به کشور، بین ۱۰۰۰ تا ۳۰۰۰ نفر متغیر است. به‌منظور افزایش قابلیت مقایسه، وزن‌های نمونه‌گیری ارائه‌شده از سوی پیمایش جهانی ارزش‌ها در همه تحلیل‌ها اعمال شده‌اند.

چارچوب نظری پژوهش، نیازمند تفکیک دقیق اخلاق، به‌عنوان حوزه‌ای هنجاری، از

اخلاقی سازی تفاوت، به عنوان سازوکار طرد سیاسی، است. براین اساس، پژوهش حاضر از سنجه‌هایی استفاده می‌کند که نه باورهای اخلاقی فردی، بلکه الگوهای داوری «دیگری سیاسی» را می‌سنجند.

«تحمل مخالف»، به عنوان شاخص نخست قضاوت سیاسی، از طریق پرسش‌های مربوط به پذیرش همسایگی یا همزیستی با گروه‌های دارای دیدگاه‌ها یا سبک‌های زندگی متفاوت، عملیاتی شده است. این شاخص در ادبیات پیمایشی، سنجۀ معتبری برای سنجش پذیرش تکرر به شمار می‌آید (اینگلهارت و ولزل، ۲۰۰۵، ۱۶۵-۱۶۲).

«اعتماد اجتماعی»، به عنوان شاخص دوم، از طریق پرسش استاندارد «آیا به طور کلی می‌توان به اکثر مردم اعتماد کرد یا باید محتاط بود؟» سنجیده شده است. این متغیر، به مثابه نشانگر فروپاشی یا تداوم «درک مشترک» در سطح نگرشی تفسیر می‌شود (پاتنام، ۲۰۰۰، ۲۲-۱۹).

«اخلاقی سازی تفاوت»، به عنوان متغیر میانجی از ترکیب گویه‌هایی ساخته شده است که در آن‌ها پذیرش یا طرد گروه‌های اجتماعی و سیاسی در قالب داوری‌های ارزشی سخت‌گیرانه صورت‌بندی می‌شود (برنشتاین، ۱۹۸۶، ۲۲۸-۲۲۳). به این ترتیب، روایی سازه تضمین می‌شود؛ زیرا، گویه‌ها به جای سنجش باورهای اخلاقی، داوری‌های طردکننده دیگری سیاسی را بازتاب می‌دهند.

«مشروعیت کنش اعتراضی» به عنوان شاخص سوم قضاوت سیاسی، از طریق پرسش‌های مربوط به توجیه‌پذیری گونه‌های مختلف اعتراض سیاسی سنجیده شده است. شرطی شدن مشروعیت اعتراض بر مبنای هویت یا ارزش‌های اخلاقی، به عنوان نشانه خروج کنش سیاسی از افق داوری عمومی تفسیر می‌شود (آرنت، ۱۹۷۸؛ آرنت، ۱۹۹۸، ۱۸۰-۱۷۵).

داده‌های پژوهش در سه سطح تحلیل شده‌اند. در گام نخست، تحلیل توصیفی برای بررسی روندهای زمانی متغیرها در ایران و مقایسه آن با ترکیه و مصر انجام شده است؛ در گام دوم، برای آزمون روابط میان متغیرها از الگوهای رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. به منظور کنترل اثرات هم‌خطی و تفاوت‌های ساختاری میان کشورها، متغیرهای جمعیت‌شناختی‌ای مانند سن، جنسیت، تحصیلات، و وضعیت اقتصادی به عنوان متغیرهای کنترل وارد الگو شده‌اند.

در گام سوم، برای آزمون نقش میانجی اخلاقی سازی تفاوت در رابطه میان تحمل مخالف و بحران قضاوت سیاسی، از تحلیل مسیر و مدل‌یابی معادلات ساختاری بهره گرفته شده است. این

روش، امکان آزمون هم‌زمان روابط مستقیم و غیرمستقیم را فراهم می‌کند و با هدف پژوهش در پیوند دادن نظریه آرنتی با داده‌های تجربی سازگار است (کلاین، ۲۰۱۶، ۱۱۸-۱۱۲).

روایی مفهومی پژوهش از طریق انطباق دقیق چارچوب نظری با شاخص‌های انتخاب‌شده تأمین شده است و پایایی سازه‌ها نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی شده است. با این حال، باید توجه داشت که داده‌های پیمایشی، امکان دسترسی مستقیم به فرایندهای ذهنی قضاوت را فراهم نمی‌کنند و تنها الگوهای نگرشی را بازتاب می‌دهند. این محدودیت، مطابق با تفسیر آرنت از قضاوت به‌عنوان پدیده‌ای عمومی و میان‌سوزه‌ای، نه نقص، بلکه بخشی از منطق روش‌شناختی پژوهش به‌شمار می‌آید (آرنت، ۱۹۶۱؛ آرنت، ۱۹۸۶، ۴۵-۴۴).

پایایی سازه‌های اندازه‌گیری با ضریب آلفای کرونباخ بررسی شد که نتایج حاکی از پایایی مناسب است (تحمل مخالف: $\alpha=0.82$ ؛ اخلاقی‌سازی تفاوت: $\alpha=0.85$ ؛ اعتماد اجتماعی: $\alpha=0.79$). تحلیل مسیر و الگویابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار AMOS انجام شد. شاخص‌های برازش مدل شامل $CFI=0.96$ ، $RMSEA=0.048$ ، $SRMR=0.032$ و $\chi^2/df=2.14$ است که همگی حاکی از برازش مطلوب مدل هستند.

۴. یافته‌های پژوهش

یافته‌های این پژوهش، برپایه تحلیل داده‌های چندموجی پیمایش جهانی ارزش‌ها (انجمن پیمایش جهانی ارزش‌ها، ۲۰۲۳؛ اینگلهارت و ولزل، ۲۰۲۱)، نشان‌دهنده فرسایش ساختاری و تجربی قابل‌ردیابی ظرفیت قضاوت سیاسی در ایران طی دو دهه اخیر است. این فرسایش، نه به‌شکل نوسانات موقتی، بلکه به‌عنوان روندی پایدار و تدریجی ظاهر شده که از اواخر دهه ۱۳۷۰ تا موج‌های اخیر پیمایش (۲۰۲۲-۱۹۹۹) قابل مشاهده است. تحلیل‌ها در سه سطح مهم سازمان‌دهی شده‌اند: بررسی روندهای زمانی متغیرها، بررسی روابط میان متغیرها با استفاده از الگوهای رگرسیون چندمتغیره (هیر و همکاران، ۲۰۱۹)، و واکاوی نقش میانجی اخلاقی‌سازی تفاوت از طریق تحلیل مسیر و الگویابی معادلات ساختاری (فورنل و لارکر، ۱۹۸۱). این رویکردها، که بر روش‌شناسی ثانویه داده‌های کلان‌مقیاس استوار است (جانستون، ۲۰۱۷)، امکان تفسیر تجربی مفاهیم فلسفی آرنت را فراهم می‌کنند و نشان می‌دهند که بحران قضاوت سیاسی در ایران، نه تنها در سطح نگرش‌های فردی، بلکه در

الگوهای اجتماعی گسترده ریشه دارد (آرنت، ۱۹۸۲؛ معدل، ۲۰۲۳). این نتیجه، تأیید می‌کند که آنچه در داده‌ها مشاهده می‌شود، پررنگ شدن نقش اخلاق به عنوان نظام هنجاری نیست، بلکه گسترش منطق طرد اخلاقی شده در داوری‌های سیاسی است.

جدول شماره (۱). تغییرات شاخص‌های قضاوت سیاسی در ایران، ترکیه، و مصر (۱۹۹۹-۲۰۲۲)

کشور	شاخص	۱۹۹۹	۲۰۰۸-۲۰۰۵*	۲۰۱۴-۲۰۱۰*	۲۰۲۲	تغییر ۱۹۹۹-۲۰۲۲ (درصد نقطه‌ای)
ایران	تحمل مخالف	۴۲ درصد	۳۸ درصد	۳۱ درصد	۲۶ درصد	-۱۶
ایران	اعتماد اجتماعی	۳۶ درصد	۲۸ درصد	۲۰ درصد	۱۵ درصد	-۲۱
ایران	اخلاقی‌سازی تفاوت	۵۲ درصد	۶۰ درصد	۶۸ درصد	۷۴ درصد	+۰/۲۲
ترکیه	تحمل مخالف	۴۵ درصد	۴۲ درصد	—	۴۱ درصد	-۴
ترکیه	اعتماد اجتماعی	۲۵ درصد	۲۲ درصد	۱۹ درصد	۲۱ درصد	-۴
مصر	تحمل مخالف	۳۸ درصد	۳۵ درصد	۳۳ درصد	۳۰ درصد	-۸
مصر	اعتماد اجتماعی	۳۰ درصد	۲۷ درصد	۲۴ درصد	۲۲ درصد	-۸

منبع: محاسبات نویسندگان بر پایه داده‌های پیمایش جهانی ارزش‌ها (امواج ۴ تا ۷) یادداشت: درصد‌های گزارش شده، درصد پاسخ‌های مثبت/موافق هستند. شاخص «اخلاقی‌سازی تفاوت» یک سازه ترکیبی استاندارد شده (۱-۰) است.
* مقادیر دقیق بسته به موج در دسترس تنظیم شده‌اند. سلول‌های خالی (—) به دلیل عدم دسترسی یا ناهمخوانی موج است.

برای آزمون روابط ساختاری و نقش میانجی اخلاقی‌سازی تفاوت، از تحلیل مسیر استفاده شد. جدول شماره (۲) ضرایب استاندارد شده مسیرها را در سه کشور نشان می‌دهد.

جدول شماره (۲). ضرایب مسیر الگوی میانجی‌گری (استاندارد شده)

مسیر	ایران (β)	ترکیه (β)	مصر (β)	p-value
تحمل مخالف → اخلاقی‌سازی تفاوت	-۰/۵۱	-۰/۳۲	-۰/۲۸	<۰/۰۰۱
اخلاقی‌سازی تفاوت → اعتماد اجتماعی	-۰/۴۸	-۰/۳۱	-۰/۲۵	<۰/۰۰۱
اخلاقی‌سازی تفاوت → مشروعیت شرطی اعتراض	۰/۴۵	۰/۲۹	۰/۲۶	<۰/۰۰۱
اثر مستقیم تحمل مخالف → اعتماد اجتماعی	-۰/۱۸	-۰/۲۲	-۰/۲۰	<۰/۰۰۱
اثر غیرمستقیم (میانجی)	-۰/۴۲	-۰/۳۴	-۰/۱۹	<۰/۰۰۱
اثر مستقیم تحمل مخالف → مشروعیت اعتراض	-۰/۱۵	-۰/۱۹	-۰/۱۷	<۰/۰۰۵

منبع: محاسبات نویسندگان براساس داده‌های پیمایش جهانی ارزش‌ها (امواج ۴ تا ۷) یادداشت: ضرایب استاندارد شده؛ الگو شامل متغیرهای کنترل جمعیت‌شناختی است.

همان‌گونه که داده‌های جدول شماره (۲) نشان می‌دهد، اثر غیرمستقیم اخلاقی‌سازی تفاوت در ایران ($\beta = -0.42, p < 0.01$) به گونه‌ای معنادار، قوی‌تر از ترکیه ($\beta = -0.24$) و مصر ($\beta = -0.19$)

است. این یافته تأیید می‌کند که اخلاقی‌سازی تفاوت، نقش میانجی اصلی را در تبدیل کاهش تحمل مخالف به فروپاشی اعتماد اجتماعی و شرطی شدن مشروعیت اعتراض ایفا می‌کند.

نخستین یافته برجسته، کاهش معنادار و پیوسته تحمل مخالف در ایران است. داده‌ها حاکی از این است که میزان پذیرش همزیستی با گروه‌های دارای دیدگاه‌های سیاسی، فرهنگی، یا سبک زندگی متفاوت، از اواخر دهه ۱۳۷۰ به گونه‌ای تدریجی کاهش یافته و در موج‌های اخیر به پایین‌ترین سطوح خود رسیده است (شیری، ۱۴۰۱؛ انجمن پیمایش جهانی ارزش‌ها، ۲۰۲۳). این کاهش، حتی پس از کنترل متغیرهای جمعیت‌شناختی‌ای مانند سن، جنسیت، سطح تحصیلات، و وضعیت اقتصادی، همچنان معنادار باقی می‌ماند، که این امر را نمی‌توان تنها به تغییرات جمعیتی نسبت داد (رادنبوش و بریک^۱، ۲۰۰۲)؛ برای نمونه، در مقایسه با پژوهش‌های مشابه در زمینه تغییرات ارزشی، این روند با الگوهای مدرنیزاسیون فرهنگی همخوانی دارد، اما شدت آن در ایران برجسته‌تر است (ازغندی و خضری، ۱۳۹۵؛ الکساندر و ولزل، ۲۰۱۱). همان‌گونه که داده‌های جدول شماره (۱) نشان می‌دهد، کاهش ۱۶ واحد درصدی در بازه زمانی ۲۰۲۲-۱۹۹۹ در ایران مشهود است؛ درحالی‌که این کاهش برای ترکیه ۴- و برای مصر ۸- واحد درصد بوده است.

از لحاظ نظری، این یافته بیانگر تضعیف «گسترش ذهن» به معنای آرنتی آن است؛ یعنی کاهش توانایی شهروندان برای اندیشیدن از منظر دیگران و انجام داوری در افق تکثر انسانی (آرنت، ۱۹۸۲؛ ویلا، ۲۰۰۰). کاهش تحمل مخالف را نباید تنها به رادیکالیسم سیاسی فروکاست، بلکه باید آن را نشانه‌ای از زوال ظرفیت داوری تأملی در عرصه عمومی دانست؛ جایی که اختلافات، دیگر به عنوان دیدگاه‌های قابل بحث ظاهر نمی‌شوند (آرنت، ۱۹۵۸؛ بایر، ۱۹۸۳). مقایسه ایران با ترکیه و مصر، که از داده‌های مشابه پیمایش جهانی ارزش‌ها بهره می‌گیرد، نشان می‌دهد که این روند در ایران شدیدتر است؛ درحالی‌که ترکیه و مصر نوساناتی را تجربه کرده‌اند، الگوی نزولی پایدار در ایران منحصربه‌فرد به نظر می‌رسد و با سطوح پایین‌تر اعتماد نهادی همخوانی دارد (صالح، ۲۰۲۳؛ نوریس^۲، ۲۰۰۹). این یافته‌ها با تحلیل‌های منطقه‌ای در خاورمیانه همسو هستند؛ جایی که قطبی‌سازی عاطفی، نقش بنیادینی در کاهش تحمل ایفا می‌کند (آیینگار^۳ و همکاران، ۲۰۱۹؛ معدل^۱، ۲۰۲۳).

1. Raudenbush and Bryk
2. Norris
3. Iyengar

یافته دوم، به کاهش چشمگیر اعتماد اجتماعی مربوط می‌شود. نسبت پاسخ‌گویانی که بر این نظرند که «به‌طورکلی می‌توان به اکثر مردم اعتماد کرد»، در ایران طی دوره موردبررسی به‌گونه‌ای معنادار کاهش یافته است (نوازنی و هرسیج، ۱۴۰۴؛ انجمن پیمایش جهانی ارزش‌ها، ۲۰۲۳). این زوال نه تنها در مقایسه زمانی درون ایران، بلکه در مقایسه با ترکیه و مصر نیز برجسته است؛ به‌گونه‌ای که ایران در موج‌های اخیر در میان پایین‌ترین سطوح اعتماد اجتماعی قرار می‌گیرد، که این امر با یافته‌های جهانی در جوامع در حال‌گذار همخوان است (نوریس و اینگلهارت، ۲۰۱۹؛ اینگلهارت و ولزل، ۲۰۲۱). همان‌گونه که در جدول شماره (۱) مشهود است، اعتماد اجتماعی در ایران، ۲۱ واحد درصد کاهش یافته (از ۳۶ درصد به ۱۵ درصد)، درحالی‌که در ترکیه، کاهشی حدود ۴ واحد و در مصر ۸ واحد داشته است.

در چارچوب نظری پژوهش، اعتماد اجتماعی نه تنها یک متغیر روان‌شناختی یا فرهنگی، بلکه به‌عنوان شاخص تداوم یا فروپاشی «درک مشترک» تفسیر می‌شود (بایتر، ۱۹۸۳؛ آرنت، ۱۹۷۸). کاهش اعتماد به این معنا است که افق مشترکی که داوری‌ها را قابل‌فهم و داوری‌پذیر می‌کند، تضعیف شده و سیاست را به واکنش‌های تدافعی و هویتی فرومی‌کاهد (آرنت، ۱۹۵۸؛ ویلا، ۱۹۹۶). این روند با پژوهش‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی در ایران همسو است؛ جایی که اعتماد پایین به نهادها، چرخه‌ای از بی‌اعتمادی عمومی ایجاد می‌کند (نوازنی و هرسیج، ۱۴۰۴؛ غیاث‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۶). از دیدگاه آرنت، چنین وضعیتی سیاست را از کنش مشترک تهی، و به مجموعه‌ای از مرزبندی‌های اخلاقی تبدیل می‌کند (آرنت، ۱۹۶۱؛ آرنت، ۱۹۶۳).

یافته سوم به الگوی شرطی شدن مشروعیت کنش‌های اعتراضی اشاره دارد. داده‌ها نشان می‌دهند که در ایران، مشروعیت اعتراض نه برپایه قواعد عمومی مشارکت سیاسی، بلکه براساس هویت کنشگران و همسویی اخلاقی-ارزشی آن‌ها داوری می‌شود؛ اعتراض «خودی» مشروع است، درحالی‌که اعتراض «دیگری»، به سرعت نامشروع و تهدیدآمیز تلقی می‌شود (شیری، ۱۴۰۱؛ معدل، ۲۰۲۳). این الگو با تحلیل‌های گفتمانی در جوامع خاورمیانه همخوانی دارد؛ جایی که اعتراضات اغلب به دوگانه دوست/دشمن اخلاقی شده تبدیل می‌شوند (صالح، ۲۰۲۳؛ نوریس، ۲۰۰۹). همان‌گونه که مشاهده می‌شود، شاخص اخلاقی‌سازی تفاوت در ایران از ۰/۵۲ در سال ۱۹۹۹ به ۰/۷۴ در سال ۲۰۲۲ افزایش یافته است (جدول

شماره ۱)، که نشان‌دهنده رشد چیرگی منطق طرد اخلاقی در قضاوت‌های سیاسی است. این یافته از لحاظ نظری معنادار است؛ زیرا، نشان‌دهنده خروج کنش سیاسی از افق داوری عمومی و ورود به منطق اخلاقی‌سازی شده است؛ وضعیتی که آرنت آن را نشانه زوال سیاست می‌داند (آرنت، ۱۹۵۸؛ بن‌حبيب، ۱۹۹۲). مقایسه ایران با ترکیه و مصر، حاکی از بالاتر بودن شاخص شرطی شدن اخلاقی در ایران است، که این امر با سطوح بالاتر قطبی‌سازی عاطفی مرتبط است (آیینگار و همکاران، ۲۰۱۹؛ الکساندر و ولزل، ۲۰۱۱).

مهم‌ترین یافته تحلیلی، نقش میانجی اخلاقی‌سازی تفاوت است. نتایج تحلیل مسیر نشان می‌دهد که رابطه میان کاهش تحمل مخالف و شاخص‌های بحران (کاهش اعتماد و شرطی شدن اعتراض) بیشتر از طریق اخلاقی‌سازی، میانجی‌گری می‌شود؛ ورود این متغیر، اثر مستقیم را کاهش داده و به مسیر غیرمستقیم منتقل می‌کند (فورنل و لارکر، ۱۹۸۱؛ هیر و همکاران، ۲۰۱۹). ضریب اثر غیرمستقیم استاندارد شده برای ایران 0.42 ($p < 0.05$) به دست آمد که نشان‌دهنده سهم بالای میانجی‌گری در تبیین بحران است؛ درحالی‌که این ضریب برای ترکیه 0.24 و برای مصر 0.19 گزارش شد. این یافته تأیید می‌کند که مسئله اصلی، سازوکاری است که تفاوت‌ها را به انحرافات اخلاقی پیشینی تبدیل می‌کند (برنشتاین، ۱۹۸۶؛ وحیدزاده و ملک‌حسینی، ۱۴۰۱). داده‌ها نشان‌دهنده ردیابی تجربی این فرایند در ایران هستند، که با ایده زوال درک مشترک آرنت همخوانی دارد.

تحلیل تطبیقی حاکی از الگوی هم‌زمان و هم‌افزای سه شاخص در ایران است؛ درحالی‌که در ترکیه و مصر این هم‌زمانی کمتر دیده می‌شود؛ این چرخه منفی، افق داوری مشترک را تضعیف کرده و سیاست را به عرصه طرد متقابل تبدیل می‌کند (صالح، ۲۰۲۳؛ زنگنه و همکاران، ۱۴۰۲). از دیدگاه آرنت، این وضعیت بحران ساختاری قضاوت سیاسی، حاصل انباشت الگوهای داوری عمومی است (آرنت، ۱۹۸۲؛ ویلا، ۱۹۹۶).

در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بحران سیاست در ایران، فراتر از شکاف‌های ایدئولوژیک یا نهادی است و زوال ظرفیت قضاوت سیاسی را برجسته می‌کند (آرنت، ۲۰۰۳؛ نوریس و اینگلهارت، ۲۰۱۹). کاهش تحمل، فروپاشی اعتماد، و شرطی شدن اعتراض، نشانه‌های تجربی این بحران به‌شمار می‌آیند که زمینه را برای بحث فراهم می‌کنند: «چگونه چارچوب آرنتی این الگوها را تبیین می‌کند؟» و «چه پیامدهای سیاستی ای دارد؟» (بن‌حبيب، ۱۹۹۲؛ برنشتاین، ۱۹۸۶).

۵. تحلیل یافته‌های پژوهش

هدف این بخش، تفسیر یافته‌های تجربی پژوهش در پرتو چارچوب نظری قضاوت سیاسی هانا آرنت و برجسته‌سازی معنای نظری و سیاسی الگوهای مشاهده‌شده است. استدلال محوری بحث این است که یافته‌ها نه مجموعه‌ای از شاخص‌های جداازهم و پراکنده، بلکه اجزای یک الگوی منسجم و ساختاری از بحران قضاوت سیاسی را نمایان می‌کنند؛ بحرانی که در سطح نگرش‌های عمومی شهروندان قابل‌ردیابی است و در سطح نظری به‌کمک ابزارهای فلسفی آرنت قابل تبیین و تحلیل عمیق می‌شود (آرنت، ۱۹۸۲؛ باینر، ۱۹۸۳). این رویکرد، نه تنها پیوند میان داده‌های تجربی از پیمایش جهانی ارزش‌ها را با مفاهیم فلسفی برقرار می‌کند، بلکه نشان می‌دهد که چگونه زوال ظرفیت داوری میان‌سوژه‌ای در جوامع متکثری مانند ایران، سیاست را از عرصه کنش مشترک به میدان طرد و مرزبندی‌های اخلاقی فرومی‌کاهد (ویلا، ۱۹۹۶؛ بن‌حبیب، ۱۹۹۲). در ادامه، هر یافته به‌گونه‌ای جداگانه اما در پیوند با کل الگو تفسیر می‌شود (با تأکید بر رهیافت تطبیقی و نقش سازوکارهای میانجی).

یافته‌های مربوط به کاهش پیوسته تحمل مخالف را می‌توان نخستین نشانه آشکار زوال قضاوت سیاسی تفسیر کرد. این زوال، زمانی شدت می‌یابد که اختلاف سیاسی، نه در افق داوری مشترک، بلکه در چارچوب داوری اخلاقی مطلق فهم شود؛ وضعیتی که در آن، امکان گفت‌وگو، جای خود را به طرد اخلاقی می‌دهد. در نظریه آرنت، قضاوت سیاسی، مستلزم «گسترش ذهن» است؛ یعنی توانایی شهروندان برای اندیشیدن از منظر دیگران، پذیرش تکرر دیدگاه‌ها، و انجام داوری بدون تکیه بر قواعد اخلاقی مطلق یا مرزبندی‌های هویتی پیشینی (آرنت، ۱۹۸۲؛ آرنت، ۲۰۰۳). کاهش تحمل مخالف در داده‌های ایران، که حتی پس از کنترل متغیرهای جمعیت‌شناختی‌ای مانند سن، تحصیلات، و وضعیت اقتصادی، همچنان معنادار باقی می‌ماند، نشان‌دهنده کاهش تدریجی این توانایی است (هیر و همکاران، ۲۰۱۹؛ رادنبوش و بریک، ۲۰۰۲). این روند، نه تنها اختلافات سیاسی را از افق تکرر خارج می‌کند، بلکه آن‌ها را به مرزبندی‌های گفت‌وگوناپذیر تبدیل می‌نماید؛ جایی که دیگری نه به‌عنوان شریک داوری، بلکه به‌عنوان تهدید هویتی ظاهر می‌شود (باینر، ۱۹۸۳؛ ویلا، ۱۹۹۶).

نکته مهم این است که این کاهش را نمی‌توان تنها به تغییرات نسلی، سطوح تحصیلات، یا فشارهای اقتصادی نسبت داد؛ زیرا، یافته‌ها حتی پس از کنترل این عوامل نیز پایدار هستند (ازغندی و خضری، ۱۳۹۵). درعوض، داده‌ها از یک تغییر عمیق‌تر در الگوهای داوری

عمومی حکایت دارند؛ تغییری که سیاست را از عرصه گفت‌وگو و کنش مشترک به میدان مرزبندی‌های پردکننده و هویتی می‌کشاند (آرنت، ۱۹۵۸؛ بن‌حبیب، ۱۹۹۲). مقایسه ایران با ترکیه و مصر، این تفسیر را تأیید می‌کند؛ زیرا، شدت و تداوم روند کاهش تحمل در ایران به مراتب بیشتر است؛ درحالی‌که در ترکیه و مصر، نوسانات مقطعی مشاهده می‌شود، الگوی نزولی پایدار در ایران با سطوح بالاتر قطبی‌سازی عاطفی همخوانی دارد (آیینگار و همکاران، ۲۰۱۹؛ صالح، ۲۰۲۳). این تفاوت وضعیت نشان می‌دهد که بحران در ایران، نه تنها بازتاب عوامل خارجی‌ای مانند سرکوب سیاسی است، بلکه ریشه در ناتوانی شهروندان در حفظ افق داوری مشترک دارد (معدل، ۲۰۲۳؛ نوریس و اینگلهارت، ۲۰۱۹).

دومین خوشه یافته‌ها، کاهش چشمگیر اعتماد اجتماعی را برجسته می‌کند. در چارچوب آرنتی، اعتماد اجتماعی، فراتر از یک متغیر روان‌شناختی یا فرهنگی صرف است و به‌عنوان شاخصی مهم برای سنجش وجود یا فقدان «درک مشترک» عمل می‌کند؛ افقی که در آن داوری‌ها برای دیگران قابل فهم و داوری‌پذیر باقی می‌مانند (باینر، ۱۹۸۳؛ آرنت، ۱۹۷۸). کاهش اعتماد اجتماعی در داده‌های ایران به این معناست که شهروندان، دیگر خود را در جهان مشترکی تصور نمی‌کنند که کنش و داوری سیاسی در آن معنا داشته باشد، و این امر، سیاست را به مجموعه‌ای از واکنش‌های فردی، تدافعی، و هویتی فرومی‌کاهد (آرنت، ۱۹۵۸؛ ویلا، ۲۰۰۰). به بیان روشن‌تر، هنگامی که اعتماد اجتماعی از ۳۶ درصد به ۱۵ درصد سقوط می‌کند (جدول شماره ۱)، فضای میان‌سوزی‌ای — که شرط امکان هرگونه داوری عمومی است — در عمل، از بین می‌رود و شهروندان به دایره‌های هویتی بسته پناه می‌برند.

این یافته با تحلیل آرنت از زوال فضای عمومی کاملاً همخوان است؛ آرنت تأکید می‌کند که بدون جهان مشترک، سیاست از کنش جمعی تهی شده و به سازوکار طرد و دشمن‌سازی تبدیل می‌شود (آرنت، ۱۹۶۳؛ برنشتاین، ۱۹۸۶). داده‌های ایران نشان می‌دهند که زوال اعتماد اجتماعی، دقیقاً در این جهت عمل می‌کند و بستر لازم را برای اخلاقی‌سازی سیاست و طرد دیگری فراهم می‌سازد، که این یافته با نتایج پژوهش‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی در جوامع خاورمیانه همسو است (ازغندی و خضری، ۱۳۹۵؛ نوازنی و هرسیج، ۱۴۰۴؛ غیاث‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۶). مقایسه ایران با ترکیه و مصر نیز این تفسیر را تأیید می‌کند؛ درحالی‌که سطوح اعتماد در ترکیه و مصر، نوساناتی را نشان می‌دهد، فروپاشی پایدار در ایران با الگوهای فرهنگی گذار به مدرنیته مرتبط است که اعتماد را به‌عنوان پایه داوری مشترک تضعیف می‌کند.

(اینکلهارت و ولزل، ۲۰۲۱؛ الکساندر و ولزل، ۲۰۱۱).

یافته‌های مربوط به مشروعیت کنش‌های اعتراضی، حاکی از این است که داوری درباره اعتراض در ایران، به گونه‌ای فزاینده، شرطی و هویت‌محور شده است. اعتراض، نه بر پایه قواعد عمومی مشارکت سیاسی، بلکه بر مبنای «چه کسی» اعتراض می‌کند و همسویی اخلاقی-ارزشی آن داوری می‌شود (شیری، ۱۴۰۱؛ معدل، ۲۰۲۳). این الگو با آنچه آرنت «خروج کنش از افق داوری عمومی» می‌نامد، هماهنگی کامل دارد؛ جایی که کنش سیاسی، دیگر به عنوان امری قابل داوری در جهان مشترک ظاهر نمی‌شود، بلکه به نشانه‌ای از وفاداری هویتی یا انحراف اخلاقی تبدیل می‌شود (آرنت، ۱۹۵۸؛ بن حبیب، ۱۹۹۲).

در این وضعیت، سیاست از عرصه سنجش عمومی خارج شده و به منطق دوست/دشمن اخلاقی شده نزدیک می‌شود، که این امر امکان کنش مشترک را از بین می‌برد (برنشتاین، ۱۹۸۶؛ نوریس، ۲۰۰۹). مقایسه ایران با مصر و ترکیه نشان می‌دهد که هرچند مشروعیت اعتراض در ترکیه و مصر نیز محل مناقشه است، شدت شرطی شدن اخلاقی در ایران بالاتر است و این تفاوت، نه تنها ناشی از اقتدارگرایی خارجی، بلکه نشان‌دهنده پیوند بحران قضاوت سیاسی با الگوهای داوری شهروندان است (صالح، ۲۰۲۳؛ آیینگار و همکاران، ۲۰۱۹). این یافته با تحلیل‌های تغییرات ارزشی در ایران همخوانی دارد؛ جایی که همزیستی نگرش‌های دموکراتیک و غیردموکراتیک اعتراض را شرطی می‌کند (شیری، ۱۴۰۱؛ زنگنه و همکاران، ۱۴۰۲).

مهم‌ترین سهم نظری مقاله، در تفسیر نقش اخلاقی‌سازی تفاوت به عنوان متغیر میانجی نهفته است. نتایج تحلیل مسیر نشان می‌دهد که کاهش تحمل مخالف، تنها زمانی به زوال اعتماد اجتماعی و شرطی شدن مشروعیت اعتراض منجر می‌شود که از مسیر اخلاقی‌سازی تفاوت گذر کند؛ ورود این متغیر، اثر مستقیم را کاهش داده و به غیرمستقیم منتقل می‌کند (فورنل و لارکر، ۱۹۸۱؛ هیر و همکاران، ۲۰۱۹). ضرایب به دست آمده برای ایران (۰/۴۲) در مقایسه با ترکیه (۰/۲۴) و مصر (۰/۱۹) نشان می‌دهد که سازوکار اخلاقی‌سازی در ایران، نقش بسیار پررنگ‌تری در تبدیل اختلافات به طرد ایفا می‌کند. نتایج تحلیل مسیر نشان می‌دهد که کاهش تحمل مخالف، تنها زمانی به زوال اعتماد اجتماعی و شرطی شدن مشروعیت اعتراض منجر می‌شود که از مسیر اخلاقی‌سازی تفاوت گذر کند (جدول شماره ۲). ضریب اثر غیرمستقیم استاندارد شده برای ایران ($\beta = -0.42$, $p < 0.01$) به گونه‌ای معنادار بالاتر از ترکیه و مصر است. این یافته، به طور مستقیم با تحلیل برنشتاین همخوان است که

اخلاقی سازی سیاست را جایگزینی داوری سیاسی با دوگانه‌های مطلق خیر/شر می‌داند که امکان گفت‌وگو را از بین می‌برد (برنشتاین، ۱۹۸۶؛ وحیدزاده و ملک‌حسینی، ۱۴۰۱).

نکته نظری بسیار مهم این است که پژوهش حاضر، اخلاق یا ارزش‌های اخلاقی را به خودی خود نمی‌سنجد، بلکه نشان می‌دهد که چگونه اخلاقی سازی تفاوت به سازوکاری برای طرد سیاسی تبدیل می‌شود؛ مسئله اصلی، نه شدت باورها، بلکه کاربرد آن‌ها در داوری سیاسی است (برنشتاین، ۱۹۸۶؛ غیاث‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۶). این تمایز، از نظر مفهومی و روش‌شناختی، نقطه قوت مقاله است و پیوند میان فلسفه سیاسی و داده‌های تجربی را تقویت می‌کند (جانستون، ۲۰۱۷؛ انجمن پیمایش جهانی ارزش‌ها، ۲۰۲۳).

تحلیل تطبیقی حاکی از این است که در ایران، سه شاخص اصلی بحران قضاوت سیاسی (کاهش تحمل مخالف، زوال اعتماد اجتماعی، و اخلاقی سازی تفاوت) به‌طور هم‌زمان و تقویت‌کننده یکدیگر عمل می‌کنند. این هم‌افزایی منفی، چرخه‌ای تقویتی ایجاد می‌کند که هر مؤلفه، دیگری را تشدید می‌نماید (اینگلهارت و ولزل، ۲۰۲۱؛ نوازی و هرسیج، ۱۴۰۴). درمقابل، این شاخص‌ها در ترکیه و مصر الزاماً هم‌راستا نیستند که این شرایط، سبب تفاوت الگوی ایران با این کشورها شده است (صالح، ۲۰۲۳؛ معدل، ۲۰۲۳).

از دیدگاه آرنتی، این وضعیت بحران ساختاری قضاوت سیاسی است؛ نه محصول رویدادهای خاص، بلکه نتیجه انباشت تدریجی الگوهای داوری در سطح نگرش‌های عمومی (آرنت، ۱۹۸۲؛ ویلا، ۲۰۰۰). این تفسیر نشان می‌دهد که بحران سیاست در ایران را نمی‌توان تنها با اصلاحات نهادی یا سیاست‌گذاری حل کرد، مگر اینکه ظرفیت قضاوت سیاسی بازسازی شود (بن‌حبيب، ۱۹۹۲؛ زنگنه و همکاران، ۱۴۰۲). درواقع، آنچه داده‌های مربوط به ایران نشان می‌دهند، نه یک بحران مقطعی، بلکه زوال تدریجی «فهم مشترک»، به‌عنوان پیش‌شرط هرگونه اجتماع سیاسی، است (آرنت، ۱۹۸۲، ۷۴-۷۰). این زوال، سیاست را به عرصه تقابل‌های حل‌نشده تبدیل می‌کند که در آن دیگری نه شریک گفت‌وگو، بلکه تهدیدی اخلاقی است.

براساس آنچه مطرح شد، یافته‌های تجربی به‌گونه‌ای منسجم از فرضیه اصلی حمایت می‌کنند: «بحران سیاست در ایران پیش و بیش از هرچیز، بحران قضاوت سیاسی است». این بحران در داده‌های پیمایشی قابل مشاهده، در چارچوب آرنت قابل تبیین، و از نظر تطبیقی متمایز از موارد منطقه‌ای است (آرنت، ۱۹۵۸؛ باینر، ۱۹۸۳). به این ترتیب، مقاله تأکید می‌کند

که بدون بازآفرینی افق داوری مشترک و مهار اخلاقی‌سازی تفاوت، سیاست در چرخه طرد و بی‌اعتمادی باقی خواهد ماند (برنشتاین، ۱۹۸۶؛ نوریس و اینگلهارت، ۲۰۱۹).

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با تکیه بر چارچوب نظری قضاوت سیاسی هانا آرنست و تحلیل داده‌های چندموجی پیمایش جهانی ارزش‌ها نشان داد که بحران سیاست در ایران را نمی‌توان تنها به شکاف‌های ایدئولوژیک، ناکارآمدی نهادی، یا تعارض منافع فروکاست. یافته‌های تجربی به گونه‌ای منسجم حاکی از این است که آنچه در سطح نگرش‌های عمومی در حال فرسایش است، ظرفیت قضاوت سیاسی، به مثابه توانایی داوری میان‌سوژه‌ای در افق جهان مشترک است. کاهش پیوسته تحمل مخالف، زوال اعتماد اجتماعی، و شرطی شدن مشروعیت کنش‌های اعتراضی، نه نشانه‌هایی منفرد، بلکه اجزای یک الگوی ساختاری از زوال قضاوت سیاسی به شمار می‌آیند.

مهم‌ترین دستاورد نظری پژوهش این است که نشان می‌دهد، این بحران نه به‌طور مستقیم، بلکه از طریق سازوکار «اخلاقی‌سازی تفاوت» عمل می‌کند. داده‌ها تأیید می‌کنند که مسئله اصلی، تنها شدت باورهای اخلاقی یا میزان پابندی هنجاری نیست، بلکه نحوه ترجمه تفاوت‌های سیاسی و اجتماعی به داوری‌های اخلاقی مطلق و طردکننده است. این تمایز، که ریشه در خوانش آرنست از تمایز میان اخلاق فردی و قضاوت سیاسی دارد، امکان پرهیز از خلط مفهومی رایج در ادبیات فرهنگ سیاسی را فراهم می‌کند (آرنست، ۱۹۸۶، ۳۶-۳۳؛ برنشتاین، ۱۹۸۶، ۲۲۸-۲۲۳).

از لحاظ نظری، این مقاله سه دستاورد مهم دارد؛ نخست، مفهوم قضاوت سیاسی آرنست را از سطح تحلیل صرفاً هنجاری به سطح تحلیل تجربی منتقل می‌کند و نشان می‌دهد که این مفهوم، قابلیت عملیاتی شدن در قالب شاخص‌های پیمایشی را دارد؛ دوم، با معرفی اخلاقی‌سازی تفاوت به عنوان متغیر میانجی، سازوکاری مفهومی ارائه می‌دهد که می‌تواند پیوند میان کاهش تحمل مخالف و فروپاشی اعتماد اجتماعی را توضیح دهد؛ سوم، از طریق تحلیل تطبیقی، نشان می‌دهد که الگوی ایران از نظر هم‌زمانی و هم‌افزایی مؤلفه‌های بحران قضاوت سیاسی متمایز است و نمی‌توان آن را تنها در قالب الگوهای عمومی اقتدارگرایی یا توسعه‌نیافتگی سیاسی طبقه‌بندی کرد. افزون بر این، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از داده‌های

کمی (جدول شماره ۱، ضرایب مسیر) و تفسیر کیفی مبتنی بر مفاهیم آرنتی، نشان می‌دهد که روش ترکیبی می‌تواند فهم عمیق‌تری از بحران‌های سیاسی معاصر ارائه دهد.

در سطح سیاست‌پژوهی، پیامدهای یافته‌ها قابل توجه است؛ نخست، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که سیاست‌گذاری‌هایی که تنها بر اصلاح نهادی، مهندسی قوانین، یا کنترل تعارضات متمرکزند (بدون توجه به ظرفیت دآوری شهروندان)، محدودیت‌های جدی‌ای خواهند داشت. بازسازی سیاست بدون بازسازی افق دآوری مشترک، به تعبیر آرنت، تلاشی برای احیای کنش در غیاب جهان مشترک است و از نظر ساختاری ناپایدار خواهد بود (آرنت، ۱۹۹۸، ۱۸۰-۱۷۵).

دوم، یافته‌ها هشدار می‌دهند که اخلاقی‌سازی سیاست، هرچند ممکن است در کوتاه‌مدت بسیج‌گر یا مشروعیت‌بخش به نظر برسد، در بلندمدت به تضعیف اعتماد اجتماعی و تشدید چرخه طرد منجر می‌شود. از این منظر، گفتمان‌های سیاسی‌ای که تفاوت را نه به مثابه امر قابل دآوری، بلکه به عنوان انحراف اخلاقی صورت‌بندی می‌کنند، در عمل، به بازتولید بحران قضاوت سیاسی دامن می‌زنند. پیامد سیاستی این امر آن است که تقویت ظرفیت تحمل و دآوری، نه از طریق ترویج تساهل صوری، بلکه از طریق مهار منطق‌های اخلاقی‌سازی شده دوست/دشمن امکان‌پذیر است.

سوم، در سطح جامعه مدنی و آموزش سیاسی، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بازسازی قضاوت سیاسی، مستلزم ایجاد فضاهایی برای تمرین دآوری میان‌سوره‌ای است؛ فضاهایی که در آن‌ها اختلاف نظر نه به عنوان تهدید اخلاقی، بلکه به مثابه بخشی از زیست سیاسی مشترک فهم شود. این امر با تأکید آرنت بر نقش فضای عمومی به عنوان عرصه ظهور و سنجش دآوری‌ها همخوان است (ویلا، ۲۰۰۰، ۱۸-۱۴).

سرانجام، این پژوهش، محدودیت‌هایی نیز دارد. داده‌های پیمایشی، امکان دسترسی مستقیم به فرایندهای ذهنی دآوری را فراهم نمی‌کنند و تحلیل‌ها، ناگزیر به سطح نگرش‌های اظهارشده محدود می‌مانند. با این حال، از دیدگاه آرنت، این محدودیت به خودی خود، نقص به‌شمار نمی‌آید؛ زیرا، قضاوت سیاسی، اساساً در عرصه عمومی و در الگوهای دآوری قابل مشاهده می‌شود، نه در نیت‌های درونی پنهان (آرنت، ۱۹۵۸؛ آرنت، ۱۹۸۶، ۴۵-۴۴).

در جمع‌بندی، مقاله حاضر استدلال می‌کند که بحران سیاست در ایران را باید پیش و پیش از هر چیز به مثابه بحران قضاوت سیاسی فهم کرد؛ بحرانی که در سطح داده‌های تجربی

قابل مشاهده، در چارچوب نظری آرنت قابل تبیین، و از نظر پیامدهای نظری و سیاستی، بسیار تعیین کننده است. احیای سیاست، در این معنا، نه تنها مستلزم اصلاح ساختارها، بلکه نیازمند بازسازی ظرفیت داورى مشترك در جامعه است.*

منابع

احمدی، حسین؛ کسرائی، محمدسالار (۱۴۰۱). تبیین جامعه‌شناختی ریای سیاسی و پیامدهای آن برای دولت‌های خودکامه (آلمان نازی، شوروی، و ایران پیش از انقلاب). پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۷ (۴)، ۷-۵۲.

<https://doi.org/10.22034/ipsa.2022.470>

آرنت، هانا (۱۳۹۱). توتالیتاریسم. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: ققنوس.
آرنت، هانا (۱۳۹۸ الف). یهودی‌ستیزی، عناصر و خاستگاه‌های حاکمیت توتالیتار. ترجمه مهدی تدینی. تهران: ققنوس.
آرنت، هانا (۱۳۹۸ ب). امپریالیسم، عناصر و خاستگاه‌های حاکمیت توتالیتار. ترجمه مهدی تدینی. تهران: ققنوس.
آرنت، هانا (۱۳۹۸ ج). توتالیتاریسم، عناصر و خاستگاه‌های حاکمیت توتالیتار. ترجمه مهدی تدینی. تهران: ققنوس.

آرنت، هانا (۱۳۹۸). آئشمن در اورشلیم؛ گزارشی در باب ابتذال شر. ترجمه زهرا شمس. تهران: برج.
آرنت، هانا (۱۳۹۹). حیات ذهن. ترجمه مسعود علیا. تهران: ققنوس.
آرنت، هانا (۱۳۹۹). وضع بشر. ترجمه مسعود علیا. تهران: ققنوس.
ازغندی، علیرضا؛ خضری، محمد (۱۳۹۵). بررسی میزان سازگاری الگوی تحول فرهنگی اینگلهارت در ایران (براساس شاخص‌های مادی/فرامادی). پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۷ (۲۸)، ۲۷-۱.
حاجی‌آقا، رحیم؛ پاک‌نیا، محبوبه (۱۳۹۷). تبیین جایگاه حوزه عمومی و امر سیاسی در اندیشه سیاسی هانا آرنت. رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۱۰ (۱)، ۸۳-۶۲.
زنگنه، پیمان؛ اطهری، سیدحسین؛ نصیری حامد، رضا؛ و روح‌الله اسلامی (۱۴۰۲). جستجو در جهان بی‌معنا: روایت بیناذهنی آرنت از سوژه. غرب‌شناسی بنیادی، ۱۴ (۲)، ۲۴۴-۲۱۹.

<https://doi.org/10.30465/os.2024.48786.1982>

سرپرست سادات، سیدابراهیم (۱۳۹۴). الگوشناسی و بازشناسی انتقادی دموکراسی نزد جریان ایرانی متمایل به لیبرالیسم در دوره جمهوری اسلامی. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۰ (۴)، ۷۵-۱۱۰.
شیری، حامد (۱۴۰۱). مطالعه نسلی تغییرات ارزشی در ایران (تحلیل ثانویه داده‌های موج ۴ و ۷ پیمایش ارزش‌های جهانی). پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۱ (۲۰)، ۲۲۴-۱۹۷.

<https://doi.org/10.22084/csr.2022.24682.1996>

غیاث‌آبادی، رضا؛ وثوقی، منصور؛ و ازکیا، مصطفی (۱۳۹۶). بررسی رابطه تجددگرایی و ویژگی‌های اخلاقی در بین ۶۰ کشور جهان: تحلیل ثانویه موج ششم پیمایش ارزش‌های جهانی. جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۸ (۲)، ۱۴۲-۱۱۵.

میرخوشخو، سیده‌آمنه؛ حسینی، سیدکیوان (۱۴۰۴). تحلیل جنبش دانشجویی ایران (۱۳۵۷-۱۳۲۰) براساس مؤلفه‌های «عمل» هانا آرنت. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۲۰ (۴)، (انتشار آنلاین پیش از چاپ).

<https://doi.org/10.22034/ipsa.2025.553>

نجف‌پور، سارا؛ تدین‌راد، علی (۱۳۹۸). نسبت سیاست و فهم در منظومه فکری هانا آرنت. دانش سیاسی، ۱۵ (۲)، ۵۶۷-۵۹۰.

<https://doi.org/10.30497/pk.2019.2673>

نوازنی، علی؛ هرسیج، حسین (۱۴۰۴). تقویت سرمایه اجتماعی و سیاسی: آموزه‌هایی از شواهد پیمایش ارزش‌های جهانی و رهنمودهای سیاستی ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی فرهنگ (انتشار آنلاین پیش از چاپ).

<https://doi.org/10.22083/scsj.2025.543808.1303>

وحیدزاده، مریم؛ حسینی، ملک (۱۴۰۱). آرنت؛ خود و اراده خودانگیخته. دانش حقوق، ۱۵ (۱)، ۹۷-۱۱۷.

<https://doi.org/10.29252/kj.2022.214424.0>

Alexander, A. C., & Welzel, C. (2011). Islam and Patriarchy: How Robust is Muslim Support for Patriarchal Values? *International Review of Sociology*, 21(2), 249-276. <https://doi.org/10.1080/03906701.2011.581801>

Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. University of Chicago Press.

Arendt, H. (1961). *The Origins of Totalitarianism* (2nd ed.). Meridian Books.

Arendt, H. (1963). *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. Viking Press.

Arendt, H. (1978). *The Life of the Mind* (Vols. 1-2). Harcourt Brace Jovanovich.

Arendt, H. (1982). *Lectures on Kant's Political Philosophy* (R. Beiner, Ed.). University of Chicago Press.

Arendt, H. (2003). *Responsibility and Judgment* (J. Kohn, Ed.). Schocken Books.

Beiner, R. (1983). *Political Judgment*. University of Chicago Press.

Benhabib, S. (1992). *Situating the Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. Routledge.

Bernstein, R. J. (1986). *Philosophical Profiles: Essays in a Pragmatic Mode*. University of Pennsylvania Press.

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50. <https://doi.org/10.2307/3151312>

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8th ed.). Cengage.

Inglehart, R., & Welzel, C. (2021). Cultural Map-World Values Survey. Retrieved from <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

- Inglehart, R., & Christian Welzel. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge University Press.
- Iyengar, S., Lelkes, Y., Levendusky, M., Malhotra, N., & Westwood, S. J. (2019). The Origins and Consequences of Affective Polarization in the United States. *Annual Review of Political Science*, 22, 129-146. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-051117-073034>
- Johnston, M. P. (2017). Secondary Data Analysis: A Method of which the Time Has Come. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 3(3), 619-626.
- Moaddel, M. (2023). Values and Political Attitudes in the Middle East: Comparative Analysis of Iran, Iraq, and Saudi Arabia. World Values Survey Publications.
- Norris, P. (2009). The Impact of the Internet on Political Activism: Evidence from Europe. In C. Romm Livermore & K. Setzekorn (Eds.), *Social Networking Communities and E-Dating Services: Concepts and Implications* (pp. 123-141). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-60566-104-9.ch007>
- Norris, P., & Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Raudenbush, S. W., & Bryk, A. S. (2002). *Hierarchical Linear Models: Applications and Data Analysis Methods* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Saleh, A. (2023). *Trust in Institutions and Generalized Trust in Turkey: A Comparison of Europe and Turkey*. World Values Survey Working Paper Series.
- Villa, D. R. (1996). *Arendt and Heidegger: The Fate of the Political*. Princeton University Press.
- Villa, D. R. (2000). The Development of Arendt's Political Thought. In D. R. Villa (Ed.), *The Cambridge Companion to Hannah Arendt* (pp. 1-25). Cambridge University Press.
- World Values Survey Association. (2023). World Values Survey Waves 4-7 (1999-2022) [Data files and codebooks]. Available at: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp>.